

УДК 330.36

О.В. Ніколюк, канд. екон. наук

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПТАХІВНИЦТВА**Е.В. Николюк**, канд. экон. наук

Одесский государственный аграрный университет. г. Одесса, Украина

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПТИЦЕВОДСТВА**Olena Nikoliuk**, PhD in Economics

Odessa State Agrarian University, Odessa, Ukraine

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ASSESSING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF POULTRY ENTERPRISES

Стаття присвячена вирішенню домінуючих для аграрного сектору національної економіки питань підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Досліджено гносеологічну сутність дефініції «інвестиційна привабливість», проведено узагальнення наявних концепцій та методичних підходів щодо оцінювання ступеня інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. На прикладі підприємств галузі птахівництва обґрунтовано ключові аспекти методологічної площини здійснення аналізу рівня інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери виробництва. Окреслено основні засади методики проведення аналітичного оцінювання процесів формування й розміщення інвестиційних потоків підприємств птахівництва.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційні потоки, підприємства птахівництва, аграрний сектор.

Статья посвящена решению доминантных для аграрного сектора национальной экономики вопросов повышения уровня инвестиционной привлекательности аграрных предприятий. Исследована гносеологическая сущность дефиниции «инвестиционная привлекательность», осуществлено обобщение существующих концепций и методических подходов к оцениванию степени инвестиционной привлекательности субъектов хозяйствования. На примере предприятий отрасли птицеводства обоснованы ключевые аспекты методологической сферы осуществления анализа уровня инвестиционной привлекательности предприятий аграрного сектора. Очерчены основные составляющие методики проведения аналитической оценки процессов формирования и размещения инвестиционных потоков предприятий птицеводства.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционные потоки, предприятия птицеводства, аграрный сектор.

The article is devoted to the solution of the dominant agricultural sector of the national economy issues raise the investment attractiveness of agricultural enterprises. The epistemological nature of the definition of "investment attractiveness" is investigated here/ The compilation of existing concepts and methodological approaches to the estimation of the degree of investment have been carried out. The key aspects of the implementation of the methodological scope of analysis of investment attractiveness of the agricultural are proved. The basic components of an analytical assessment methodology of the formation and distribution of investment flows poultry have been outlined in this article.

Key words: investment attractiveness, investment flows, poultry enterprises, the agricultural sector.

Постановка проблеми. Вирішення завдань виходу продукції підприємств птахівництва на нові ринки, необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів АПВ у контексті посилення євроінтеграційних процесів та імплементації національних стратегій господарювання у систему європейських економічних відносин спільного агропродовольчого ринку ґрунтується на вирішенні проблеми залучення, акумулювання, розміщення та використання інвестиційних ресурсів. Практичне вирішення зазначених проблем у сучасних умовах здійснюється в контексті забезпечення кругообігу інвестиційних потоків та їх оптимізації, що зумовлюється специфікою та динамічними параметрами розвитку галузі птахівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери, зокрема підприємств галузі птахівництва, постійно перебуває в центрі уваги зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, серед яких значний внесок зробили: В.Г. Андрійчук, В.А. Борисова, О.М. Бородіна, І.О. Бланк, М.В. Гладій, І.Ю. Гришова, О.М. Галицький, М.Я. Дем'яненко, І.О. Крюкова, В.В. Кужель, М.Й. Малік, Ю.О. Лупенко, О.В. Ніколюк, І.Н. Топіха, П.Т. Саблук, Л.А. Федулова, Т.С. Шабатура та ін. [1–11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим складність, багатоаспектність і багатофункціональність розвитку сфери агропромислового виробництва вимагає подальшого обґрунтування та вдосконалення стратегічних пріоритетів розвитку суб'єктів АПВ, головною детермінантною яких постають інноваційні перетворення на засадах залучення інвестиційних потоків, що потребує проведення подальших науково-прикладних досліджень.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є з'ясування гносеологічного змісту поняття «інвестиційна привабливість підприємства» та обґрунтування ключових засад методики оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств галузі птахівництва з урахуванням здобутків сучасної теорії і методології.

Виклад основного матеріалу. Динамічність, результативність та реалізація стратегічного потенціалу розвитку підприємств галузі птахівництва прямо опосередковуються характером формування та функціонування інвестиційних потоків, співвідношенням джерел їх формування та потенційними властивостями генерування прибутку і капіталізації ринкової вартості аграрного бізнесу. Науковими концепціями доведено, що підприємство, яке формує інвестиційні потоки за рахунок залучених джерел, має більш високий економічний потенціал нарощення свого бізнесу і можливості приросту фінансової рентабельності власних інвестиційних потоків, однак більшою мірою продукує комерційні ризики і загрозу банкрутства, які примножуються у разі збільшення питомої ваги залучених ресурсів. Проте особливості функціонування інвестиційних потоків саме в аграрній сфері та результативність їх спрямування в активи птахівничих підприємств визначають об'єктивну необхідність удосконалення фінансово-кредитних відносин галузі.

У сучасній економічній літературі відсутній єдиний науковий базис тлумачення сутності та змісту дефініції «інвестиційна привабливість» та методологічних аспектів її аналітичного оцінювання. І.Ю. Гришова наукові засади інвестиційної привабливості підприємства досліджує у контексті векторних напрямів, об'єктів, структури кількісної та вартісної величини інвестиційних потоків, які потенційно акумулює інвестор у процесі реалізації механізму їх функціонування [1]. Сучасні економічні і фінансові енциклопедії процес визначення інвестиційної привабливості об'єкта зводять, здебільшого, до евристичних методів, пов'язаних з ранжуванням досліджуваних об'єктів на підставі оцінювання спеціалістів (експертів) [3]. Т.С. Шабатура та І.О. Крюкова домінують аспекти інвестиційної привабливості розглядають у призмі забезпечення фінансово-економічної безпеки агропромислових формувань [6; 2]. Як одне зі стратегічних завдань управління діяльністю підприємств АПВ розглядає проблему підвищення інвестиційної привабливості В.В. Кужель [7].

З погляду принципів фундаментальних параметрів кількісних і якісних характеристик, які є підставою для ухвалення рішення про доцільність здійснення або залучення інвестицій, їх обсягів, джерел, структури, терміну інвестування досліджують характеризують зміст інвестиційної привабливості підприємства В.В. Лебедева і О.Г. Чирва [8; 12].

Полікритеріальна концепція врахування найважливіших життєвих і ринкових параметрів господарюючих суб'єктів (фінансово-економічних, соціальних, іміджевих, технологічно-майнових та адміністративно-управлінських) покладена в основу визначення сутності інвестиційної привабливості підприємства у О.Г. Мельника і Ю.О. Логвієнко [9].

Ключові аспекти інвестування на основі узгодження інтересів і можливостей інвестора та реципієнта інвестицій, яка забезпечує досягнення цілей кожного з них при прийнятному рівні прибутковості й ризику інвестицій покладені в основу досліджень більшості вітчизняних науковців [3; 4; 7].

Інвестиційна привабливість підприємства – це його інтегральна характеристика як об'єкта потенційного інвестування з погляду наявного стану, можливостей розвитку,

обсягів і перспектив отримання та розподілу прибутку, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, його ділової активності та рентабельності. Вона поєднує у собі дані про ступінь очікуваної доходності, ризикованості та ліквідності потенційного капіталовкладення [2; 5; 8].

Отже, аналіз сучасних наукових концепцій дозволяє зробити висновок, що економічна природа категорії «інвестиційна привабливість» характеризується своєю еволюцією під впливом кризових явищ світової та національної економік, що виражається у підвищеній чутливості до захисту комерційних інтересів аграрного бізнесу та закордонних інвесторів та формуванні її механізмів через призму економічної безпеки країни, галузі та підприємств птахівництва.

Актуалізація та фундаментальний характер означеної проблеми об'єктивно вимагає комплексних досліджень науково-теоретичного забезпечення здійснення інвестиційної діяльності, а активізація інвестиційного поля аграрної сфери потребує розроблення нових інструментів та організаційно-економічних механізмів інвестування, включаючи методичне обґрунтування оцінювання інвестиційної привабливості підприємств птахівництва в контексті збалансування їх фінансових інтересів та економічної захищеності.

Однією з найбільш гострих проблем аграрного виробництва залишається підвищення ефективності та розвитку птахівничих підприємств до конкурентного світового рівня. Вирішення означеної проблеми лежить у площині активізації інвестиційного поля аграрної сфери, що визначає різновекторні напрями її реалізації: від нормативного забезпечення, державної підтримки інноваційно-інвестиційних проектів до дієвих механізмів управління інвестиційними потоками та розроблення єдиної концепції економічного піднесення галузі, що дозволить подолати несприятливий інвестиційний клімат.

Поліпшення інвестиційного клімату в аграрній сфері необхідне для того, щоб на етапі стабілізації аграрного виробництва забезпечити підприємства птахівництва необхідними ресурсами для активної їх реструктуризації і на цій основі нарощувати обсяги конкурентної продукції. Підвищувати динаміку аграрного виробництва протягом тривалого часу на сьогоднішньому виробничому потенціалі неможливо через невідповідність його техніко-технологічного рівня вимогам сучасної ринкової конкуренції [4].

Аналіз наукових досліджень показав, що в основному дослідники торкаються питань фінансових інвестицій, хоча необхідність теоретико-методологічного осмислення проблем інвестування в реальний сектор економіки, без якого неможливо досягти стабілізації й подальшого стійкого розвитку економіки в цілому, має стати на першому місці. Потребують уточнення та доповнення науково-методичні підходи щодо розроблення стратегії і тактики інвестиційної діяльності підприємств птахівництва, орієнтованої на залучення й ефективне використання реальних інвестицій. Причому цю проблему неможливо розглядати ізольовано від окремо взятого підприємства, а лише в контексті інвестиційної привабливості країни в цілому, конкретної галузі у межах їх економічної безпеки.

Економічна природа руху інвестиційних потоків зумовлена законами процесів розширеного відтворення і полягає у використанні частини додаткового суспільного продукту для збільшення кількості та якості всіх елементів системи продуктивних сил суспільства. Але перш ніж спрямувати інвестиційні потоки, необхідно провести вичерпний та комплексний аналіз щодо інвестиційної привабливості підприємства, яка в першу чергу повинна гарантувати економічну безпеку майбутніх обсягів інвестиційних ресурсів та забезпечення нарощення їх ринкової вартості.

В умовах обмеженості ресурсів і гострої конкуренції між підприємствами за одержання більш якісних і дешевих ресурсів, у тому числі і фінансових, на перший план виходить питання щодо створення в інвесторів уявлення про підприємство як привабливий об'єкт інвестування – формування інвестиційної привабливості. Роль визначення

інвестиційної привабливості підприємств полягає в тому, що потенційних інвесторів необхідно переконати в доцільності вкладень за допомогою конкретних показників.

Методика вивчення інвестиційної привабливості підприємств птахівництва передбачає визначення сутнісних її характеристик у системі на рівні країни, галузі, регіону і підприємства, яке є базовою точкою інвестування та реалізації конкретних проектів. Для стратегічного інвестора не будуть достатньо переконливими аргументи інвестування ресурсів в інвестиційні проекти, якщо розвиток галузі птахівництва в масштабах національної економіки перебуває в кризовому стані. Також, незважаючи на всю фінансову прибутковість проекту, ризик політичної й економічної нестабільності в державі зведе нанівець будь-які зусилля щодо залучення інвестицій в аграрну сферу, зокрема в галузь птахівництва.

В умовах трансформації національної економіки та економічних деформацій, що відчуває аграрне виробництво, визначення інвестиційної привабливості також зазнає різнобічних трактувань з боку наукової спільноти, часто акцентуючи увагу лише на окремих аспектах означеної економічної категорії.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення інвестиційної привабливості як сукупності політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів. Узагальнення методичних підходів дозволило визначити комплекс ключових чинників, які здійснюють активний вплив на рівень інвестиційної привабливості підприємств галузі птахівництва.

Окремі автори оцінювання основних показників і критеріїв проводять у контексті фінансового аналізу, інші – в у складі аналізу господарської та інвестиційної діяльності. Методичні підходи мають свої розбіжності в алгоритмі розрахунків, детерміновані із врахуванням фактора часу, оцінюванні окремих елементів активів, їх складу та структури.

Методологічне оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємства в більшості наукових концепцій здійснюється за допомогою системи коефіцієнтів фінансового стану рівня ліквідності. Такий підхід приймається апріорно, проте ґрунтується на різних критеріях і фінансово-економічних показниках. Аналіз наукової літератури дозволяє визначити декілька методичних підходів до визначення ступеня економічної безпеки підприємства.

У зарубіжній практиці досить поширеним методичним підходом до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є аналіз на підставі схильності підприємства до банкрутства (п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінгейна, модель Фулмера, моделі SWOT і SPACE-аналізу). Проте у своїй більшості вони спрямовані на запобігання та уникнення банкрутства бізнесу і мало враховують ринкову вартість підприємства.

Серед вітчизняних наукових підходів можна виділити ототожнення інвестиційної привабливості підприємства із фінансовим станом господарюючого суб'єкта та ступенем його платоспроможності, за яким фінансова безпека розглядається як стан ефективного використання фінансових ресурсів, що відображається в позитивних значеннях показників рентабельності, фінансового левериджу, якості менеджменту, фондовіддачі та оборотності активів, фінансової стійкості, забезпеченні оптимальної структури капіталу, підтриманні курсової вартості цінних паперів, зростанні норм дивідендних виплат та наявності перспектив господарського розвитку. Прихильниками такої науково-методичної концепції є А.В. Чупіс, Р. Папехін, О. Арефьева, Т. Кузенко, С.М. Ільяшенко.

Інший методичний підхід до оцінювання рівня інвестиційної привабливості, прихильниками якого є Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон, О.Г. Блажевич, Л.П. Гомілко та Т.Ф. Косянчук, А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.В. Назаров, ґрунтується на бальному визначенні інтегрального комплексного показника за кожним складником інвестицій-

ної привабливості методом динамічного рейтингового оцінювання ключових груп показників: 1) ефективності управління в цілому; 2) показників платоспроможності, ліквідності і фінансового стану; 3) показників ділової активності; 4) показників ринкової стійкості. Квінтесенцією запропонованої методики постає комплексний показник інвестиційної привабливості, який є сумою балів показників: коефіцієнту чистої виручки, чистого прибутку на акцію, реінвестування прибутку, стійкості економічного зростання, показника маржі прибутку.

З науково-методичного погляду заслуговує на увагу концепція оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємства, сутність якої полягає у розрахунку зазначених вище фінансових показників з урахуванням характеру їх стимулюючого або дестимулюючого впливу на основі розрахунку узагальненого індикатора системи економічної безпеки. При цьому методичному підході інвестиційна привабливість визначається з урахуванням комплексу таких чинників:

а) політико-правове середовище, що визначається політичною стабільністю суспільства, наявністю і стабільністю нормативної бази підприємницької та інвестиційної діяльності, гарантією рівності форм власності й інвестицій у перехідний період, економічної безпекою та ін.;

б) економічне середовище (стабільність національної валюти, темпи росту інфляції, режим оподаткування і валютного регулювання, стан фондового ринку і фінансово-кредитної системи, ємність і платоспроможність внутрішнього ринку);

в) ресурсами та інфраструктурою, соціально-культурним середовищем, екологією.

Вплив факторів зовнішнього макроінвестиційного середовища та специфіка функціонування й розвитку підприємств аграрного сектору зумовлюють необхідність використання комплексного методичного підходу до оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств птахівництва, який враховує три рівні: I рівень – інвестиційна привабливість підприємства; II рівень – інвестиційна привабливість аграрного сектору (галузі птахівництва); III рівень – інвестиційна привабливість національної економіки в цілому, що ґрунтується на комплексному нормативно-правовому забезпеченні інвестиційного мікроклімату країни (рис. 1).

У змістовному наповненні розглянутих методик поряд з їх наповненням та ґрунтовною методичною базою нами вбачається основний недолік запропонованої методики, які, переважно, ґрунтуються на використанні показника чистого прибутку, оскільки в сучасних ринкових умовах показник чистого прибутку не повною мірою характеризує успішність функціонування підприємства та його фінансовий стан. Головним критерієм привабливості підприємства для потенційного інвестора в сучасних умовах має бути ринкова вартість підприємства, що визначається як об'єкт обміну на ринку.

Як показали проведені наукові дослідження, у вітчизняній методичній площині відсутня законодавчо закріплена методика аналітичного оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств АПВ. Наказом Міністерства економіки України затверджена методика розрахунку рівня економічної безпеки України, в якій зазначено, що економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави з погляду забезпечення її сталого розвитку, визначає їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи обрахування інтегрального індексу економічної безпеки [11].

Із застосуванням показників наведеної методики можна зробити висновки щодо стійкості національної економіки, окремих її галузей та їх інвестиційного клімату, що відповідним чином впливає на інвестиційну привабливість галузі птахівництва та автономних інвестиційних проектів.

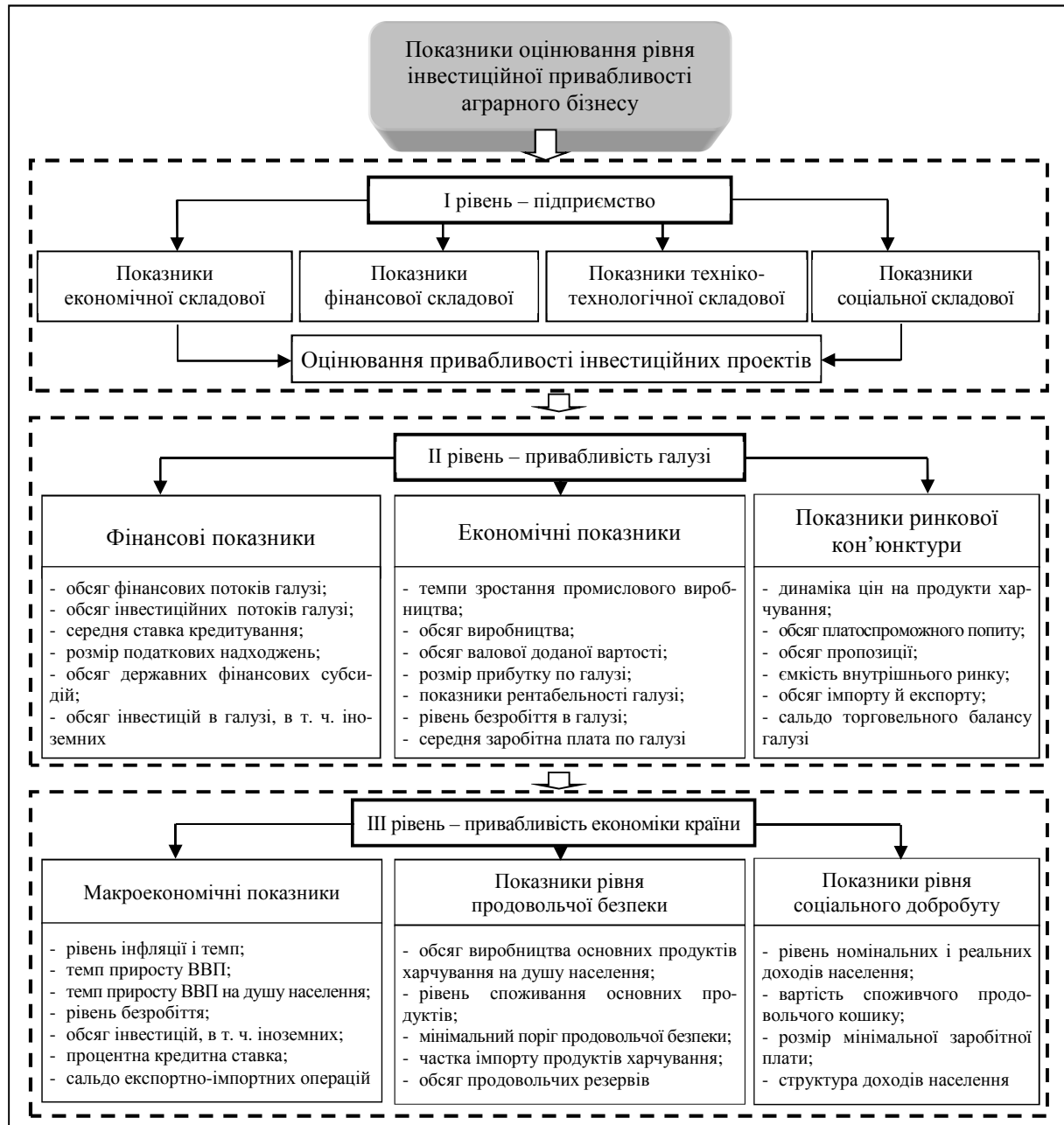

Рис. 1. Рівні оцінювання інвестиційної привабливості підприємств галузі птахівництва

Окремі положення методики оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств визначені Положенням «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації», а також «Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій» [10]. Згідно з цим методичним підходом оцінювання інвестиційної привабливості підприємства здійснюється завдяки загальному ранжуванню та визначенню рейтингу за допомогою градації відповідних рівнів (на основі показників фінансової стійкості і ліквідності): до 40 % – низька інвестиційна привабливість; 40–60 % – недостатній рівень; 60–80 % – задовільний рівень; 80–90 % – достатній рівень; 90–100 % – високий рівень інвестиційної привабливості підприємства.

Виходячи з комплексності та системності поняття інвестиційної привабливості підприємств птахівництва, при вивченні основних економічних характеристик в їх змісті необхідно виділити центральні підсистеми механізму формування інвестиційної привабливості птахівничого підприємства як об'єкта спрямування інвестиційних потоків:

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

– виробничо-технічна підсистема включає загальні показники підприємства, що характеризують масштаб і рівень використання виробничих потужностей та концентрації виробництва;

– соціально-економічна підсистема включає показники, що характеризують діяльність підприємства з погляду ринку та задоволення соціальних потреб учасників процесу виробництва. Основними показниками, що характеризують соціально-економічну підсистему, є: середня заробітна плата, чисельність виробничого персоналу, рентабельність, повна собівартість, відпускна ціна, продуктивність праці, фондвіддача та залишковий термін служби основних фондів;

– фінансова підсистема характеризує такі аспекти фінансового стану, як: фінансова стійкість, майнове становище, ліквідність, ділова активність та вірогідність банкрутства. Фінансовими показниками є: загальний коефіцієнт покриття (поточної ліквідності), коефіцієнт фінансової незалежності, оборотність власного капіталу, коефіцієнт прибутковості активів;

– система економічної безпеки, яка базується на показниках очікуваної доходності та ризику формування, нарощення та ефективності розміщення інвестиційних потоків в активах підприємств птахівництва.

Аналітичне оцінювання процесів формування інвестиційних потоків підприємств птахівництва має відбуватись за відповідними етапами і включати наявність цілісної системи економічних показників, які характеризують різні сторони формування, перетворення, розміщення і їхнього використання та служать потужним методичним інструментом, який сприяє прийняттю виважених управлінських рішень щодо обсягів і структури інвестування (рис. 2).

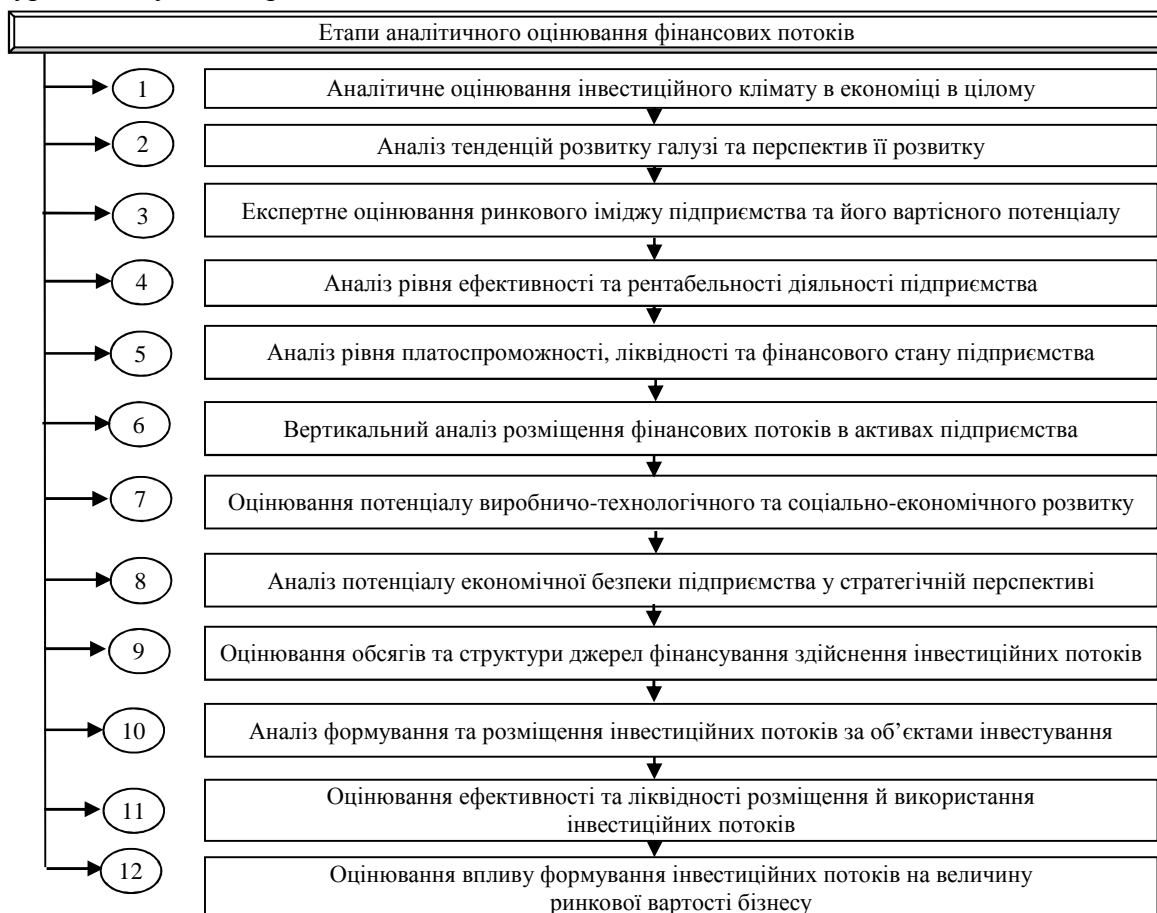

Рис. 2. Етапи аналітичного оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств птахівництва

Консолідація ключових аспектів наявних методичних підходів до оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери виробництва дала підстави запропонувати методологічний інструментарій аналітичного оцінювання інвестиційних потоків підприємств птахівництва, який представлено на рис. 3.

Рис. 3. Методика проведення аналітичного оцінювання формування й розміщення інвестиційних потоків підприємств птахівництва

Оскільки інвестиційна привабливість підприємства є інтегральним показником, то це викликає складність у виборі системи факторів її оцінювання, серед яких: загальна хара-

ктеристика виробництва; характеристика технічної бази підприємства, технології, вартість основних фондів; номенклатура продукції, що випускається; виробнича потужність, можливість нарощування виробництва; місце підприємства в галузі; характеристика схеми управління, чисельність персоналу, його структура, заробітна плата; статутний фонд, власники підприємства, номінал та ринкова ціна акцій, розподіл пакета акцій; структура витрат на виробництво, в т. ч. за основними видами продукції, їхня рентабельність; обсяг прибутку та його використання за звітний період; фінанси підприємств; економіко-географічне положення; галузева приналежність; статус власності; інтелектуальний капітал підприємства; діловий імідж керівництва підприємства; лояльність клієнтів; вартість бренда; положення на ринку; конкурентоспроможність підприємства; оборотність капіталу; фінансова стійкість підприємства; прибутковість (рентабельність) діяльності; платоспроможність і ліквідність; структура активів і капіталу.

Висновки і пропозиції. Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні методичних підходів з удосконалення методичних засад визначення інвестиційної привабливості підприємств птахівництва (галузі, регіону, країни) з погляду захищеності комерційних інтересів інвесторів. Тому, досліджуючи підходи щодо визначення інвестиційної привабливості підприємств птахівництва, необхідно враховувати вплив інвестицій на забезпечення економічного піднесення галузі. Напрямами подальших досліджень є розроблення методів оцінювання інвестиційної привабливості підприємств птахівництва в контексті економічної безпеки з урахуванням інноваційної складової та специфіки галузі.

Список використаних джерел

1. Гришова І. Ю. Інвестиційний розвиток м'ясопереробної промисловості України / І. Ю. Гришова, О. М. Галицький // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи : VI Міжнародна науково-практична конференція (м. Житомир, 26-27 квітня 2012 р.). – Житомир, 2012. – С. 84–85.
2. Гришова І. Ю. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємств / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2012. – № 2(17). – С. 158–166.
3. *Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера.* – К. : Міжнародна економічна фундація, 2000. – 706 с.
4. *Інвестиційна привабливість підприємства* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://otherreferats.allbest.ru/finance/00193318_0.html.
5. *Користін О. Є.* Економічна безпека [Електронний ресурс] / О. Є. Користін. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/14170120>.
6. *Крюкова І. О.* Формування фінансової безпеки аграрних підприємств / І. О. Крюкова // Облік і фінанси. – 2012. – № 4 (58). – С. 41–44.
7. *Кужель В. В.* Очікуваний результат соціальної відповідальності бізнесу та його вплив на стратегічний розвиток економіки агропродовольчої сфери / В. В. Кужель // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 3 (13). – С. 162–168.
8. *Лебедева В. В.* Управління конкурентною стійкістю аграрних підприємств / В. В. Лебедева // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2(5), т. 1. – Полтава : ПДАА, 2012. – С. 139–145.
9. *Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій* [Електронний ресурс] : затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
10. *Гришова І. Ю.* Стратегическое развитие предприятий агропродовольственной сферы в контексте социальной ответственности бизнеса / И. Ю. Гришова, В. В. Сафонов // Стратегическое планирование развития городов и регионов. Памяти первого ректора ТГУ С. Ф. Жилкина : IV Международная научно-практическая конференция (Тольятти, 30 июня 2014 года) : сборник научных трудов : в 2 ч. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 27–32.
11. *Чирва О. Г.* Генезис и тенденции развития системы управления региональной политикой повышения конкурентоспособности пищевых предприятий в Украине / О. Г. Чирва // Азимут научных исследований экономика и управление. – Тольятти, 2012. – № 1 (1). – С. 67–71.